

Niektoré možnosti zvyšovania účinnosti vyučovania na 1. stupni základnej školy

Božena Šupšíková

Ak sa teraz častejšie vraciame k odkazu J. A. Komenského, nachádzame v ňom to, čo veľký učiteľ národov sústavne prizvukoval: vo výchovno-vzdelávacom procese postupovať od známeho k neznámemu, od blízkeho k vzdialenému, od konkrétneho k abstraktnému. Tvrdil, že základy ľahkosti vyučovania a učenia sa dajú vybudovať: "... ak sa bude postupovať od všeobecného k zvláštnemu a od ľahšieho k ťažšiemu, ak sa nikto nepreťažá prílišným množstvom učiva, ak sa bude postupovať pozvoľna..."¹ Nie že by táto zásada postupnosti a sústavnosti bola pre našich učiteľov i celé školstvo úplne nová, nepoznaná. Iba direktívno-prikazovací systém, zdeformoval jej podstatu /neumožnil, aby prenikla do celého výchovno-vzdelávacieho procesu/, značne obral učiteľskú profesiu o tvorivé myslenie, tvorivú a samostatnú prácu.

Už predchádzajúce pedagogické výskumy i poznatky z praxe upozorňovali, že úroveň grafického prejavu žiakov na ZŠ sa v posledných rokoch znížila. Tento fakt potvrdil aj náš výskum, konkrétne v 2. a 3. ročníku ZŠ /obdobie automatizácie a formovanie svojského rukopisu/. Výskum detského písma, ktorý sme pred štyrmi rokmi vzťahovali na vzorke 420 žiakov 2. a 3. ročníka ZŠ a opakované v minulom školskom roku /približne 400 žiakov 2. a 300 žiakov 3. ročníka/ jednoznačne odhalil niektoré závažné nedostatky doterajšej koncepcie vyučovania písania na 1. stupni ZŠ i didaktiky vyučovania vyučovania písania. Slabinou v detskom grafickom prejave sú nezvladnuté tvary písmen a číslic, ich sklon a úmernosť, jednofažnosť písma a písania, celkový estetický vzhľad grafického prejavu. Žiaci v tomto období sa dopúšťajú i mnohých chýb, zamieňajú písmená, vynechávajú ich, dokonca na niektorý tvar písmena si nevedia ani spomenúť. A to len preto, že písmená a číslice nemajú dokonale nacvičené, upevnené a osvojené.

Základné príčiny sa odvíjajú od viacerých faktorov, vnútorných i vonkajších, ktoré ako sprievodný znak ešte stále platnej koncepcie vyučovania písania, pôsobili vo viacerých smeroch retardačne. Predovšetkým sme nútení konštatovať predimenzovanosť obsahu vyučovania /aj keď rozsah učiva bol neskôr čiastočne znížený/. Vo vyučovacom procese sa kládol väčší dôraz na kvantitu ako kvalitu vedomostí, zručností a návykov. Neprihliadalo sa na fyziologické a psychologické aspekty 7 až 9-ročného dieťaťa, hygienické a technické požiadavky písania, možnosti a schopnosti všetkých žiakov. Často na vyučovacej hodine chýbal časový priestor na upevňovanie a osvojovanie zručností a návykov, rozvíjanie aktivity, samostatnosti a tvorivosti. Výskum nám ďalej ukázal, že viaceré vyučovacie metódy, formy a prostriedky, najmä ak ich učiteľ uplatňoval mechanicky, viedli k

tomu, že žiaci získavali poznatky len na úrovni izolovanej informácie. Závažnou chybou bolo, že obsahová náplň /učivo/ vyučovania a štruktúra vyučovacej hodiny písania v každej jej fáze bola v plnom rozsahu predurčené, predpísané základnými pedagogickými dokumentami, vrátane metodickej príručky alebo predlôh na písanie. Ak ich učiteľ v záujme tvorivosti a individuálneho prístupu porušoval /v snahe prispôsobiť vyučovaciu hodinu celkovej úrovni grafického prejavu žiakov. Schopnostiam a možnostiam tej-ktorej triedy, alebo v snahe dobehnúť zameškané učivo z predchádzajúceho ročníka/, kontrolné školské orgány mu to vyčítali, resp. posudzovali to ako porušovanie stanovených didaktických postupov pri písaní.

Naše výsledky, ako i ďalšie pedagogické výskumy potvrdzujú, že doterajšia koncepcia vyučovania písania na 1. stupni ZŠ, neumožňuje v plnej miere splniť výchovno-vzdelávací cieľ - osvojiť si písmo ako základný nástroj gramotnosti a ako vyjadrovací, dorozumievací, výrazový i komunikatívny prostriedok. Súčasné postavení učebného predmetu písanie v učebných plánoch, ale i v očiach žiakov a učiteľov, nedovoľuje dokonale zvládnuť predpísané množstvo učiva v plnom rozsahu a osvojiť si zručnosti a návyky.

Núka sa viacero aplikovateľných námetov a riešení, ktoré by mohli prispieť k zvyšovaniu účinnosti vyučovania písania, výsledkom ktorého by bola i vyššia úroveň grafického prejavu žiakov základnej školy:

- Ak za základné požiadavky písma a písania považujeme čitateľnosť, úhľadnosť a plynulosť, žiada sa prehodnotiť vývoj písanej latinky, vrátane predpísaných tvarov písmen a číslic MŠANO z roku 1932, vzťah krasopisu a písania, vzťah tlačenej a písanej abecedy a na základe toho navrhnúť jednoduchšie tvary písmen /aj s ohľadom na rýchle životné tempo a požiadavky každodenných životných situácií/,
- Na 1. stupni základnej školy písanie včleniť do učebného predmetu materinský jazyk a literatúra. Oproti doterajšiemu stavu nezväčšovať ani nezmenšovať časovú dotáciu vyučovania písania v rámci učebného predmetu. Nech učebné plány a učebné osnovy iba rámcovo, orientačne vymedzia približne koľko času by mal učiteľ venovať písaniu /v danom prípade po jednej vyučovacej hodine týždenne, rozdelenej na menšie časové jednotky /, ale praktická realizácia nech je vecou samotného pedagóga. Ak učiteľ, vychádzajúc zo všetkých reálnych skúseností, podmienok regiónu, školy, triedy a žiakov, vidí momentálnu potrebu vytvoriť väčší časový priestor na nácvik písma a číslic, povedzme na úkor gramatiky, slohu, odčítavania, nech to urobí. Nech je vecou jeho kompetencii účelne členiť vyučovaciu hodinu a určovať tempo vyučovania aj v dlhšom časovom horizonte školského roka,
- Upriamiť pozornosť na kvalitatívnu stránku /predpísané tvary písmen a číslic/ rýchlosť písania považovať za pomocné - kvantitatívne kritérium. Rýchlosť písania, ktorá je závislá od stupňa grafomotorických zručností žiaka, podmienenej jeho duševnou a telesnou vyspelosťou, sa dostaví ako výsledok

zautomatizovaného pohybu /naposledy boli štandardné hodnoty rýchlosti písania stanovené v rokoch 1949-51, odvtedy obdobný výskum nebol/.

- Dodržiavať, ale i modernizovať vyučovacie metódy, formy a prostriedky písania a to takým smerom, aby v plnej miere rozvíjali aktivitu, samostatnosť a tvorivé myslenie žiaka, ale i učiteľa.
- V záujme zvyšovania účinnosti vyučovania písania, ktoré je v podstate založené na samostajnej práci žiakov a individuálnom prístupe učiteľa, žiada sa vytvárať kolektivy s optimálnym počtom okolo 20 žiakov v triede,
- Doceniť význam písma a písania ako dorozumievacieho a výrazového prostriedku, doceniť význam didaktiky vyučovania písania na pedagogických fakultách, pretože každý prejav učiteľa na tabuli na každej vyučovacej hodine a v každom učebnom predmete musí byť prejavom vážnosti, dôležitosti a precíznosti. To všetko totiž žiaci napodobňujú a prenášajú z "učiteľovej" tabule do svojich zošitov. V tomto zmysle je nevyhnutné zvýšiť i účinnosť pedagogickej praxe a zintenzívniť spoluprácu vysokých škôl a základných škôl.

Pochopiteľne, že problematiku zvyšovania účinnosti vyučovania písania nemožno posudzovať izolovane, čo už dávno vyjadril J. A. Komenský: "Ak ich /rozumem žiakov-pozn.autorky/ ešte neučíš samotnej múdrosti, predsa len urovnávaš pred nimi cestu k múdrosti tým, že ich krátkou a príjemnou cestou učíš čítať a písať /čo je všeobecný nástroj na získanie všetkých vedomostí a kľúč k pokladom múdrosti.../".

---

1) Komenský, J.A.: Veľká didaktika. Bratislava, SPN 1954, s. 113

K otázkám reformy obsahu všeobecného vzdelání

Hana Lelková

Zamyšlíme-li se nad současným obsahem vzdelání v našem školství, uvědomujeme si stále zřetelněji, že po nápravě volá nejenom ideologicky deformovaný obsah některých vyučovacích předmětů, ale celý obsah našeho vzdelání, zejména všeobecného. Nové definování obsahu vzdelání ovšem vyžaduje, aby k tomu bylo užito zcela jiné strategie, než jenom úpravy osnov v rámci daných vyučovacích předmětů.

Proč se domníváme, že obsah vzdelání by měl být nově koncipován jako celek?

Pro současný obsah všeobecného vzdelání, který je dosud dán závaznými osnovami vyučovacích předmětů, je charakteristické: předmezovanost učiva, převaha verbálního učiva a jeho encyklopedické pojetí.